

ATEBE

Dinî Arařtırmalar Dergisi
Journal for Religious Studies
e-ISSN: 2757-5616

ATEBE Dergisi | Journal of ATEBE

Sayı: 10 (Aralık / December 2023), 61-79

Göçmen ve Ötekilik: Aynılığın Narsizmi mi Öteki'nin Konukseverliği mi?

-Bir Göçmen Felsefesi Çağrısı-

Immigrant and Otherness: Narcissism of Sameness or Hospitality of the Other?

-A Call for a Migrant Philosophy-

Ramazan Kılıç

Yüksek Lisans, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı

Master of Arts, İstanbul 29 Mayıs University, Institute of Social Sciences, Department of History of Philosophy

İstanbul, Türkiye

ramazankilic2522@gmail.com

[orcid.org/ 0009-0009-4635-3542](https://orcid.org/0009-0009-4635-3542)

[ror.org/ 014bh1q35](https://ror.org/014bh1q35)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Arařtırma Makalesi / Research Article

Geliř Tarihi / Date Received: 12 Kasım / November 2023

Kabul Tarihi / Date Accepted: 28 Aralık/December 2023

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık/December 2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Atıf / Cite as: Kılıç, Ramazan. "Göçmen ve Ötekilik: Aynılığın Narsizmi mi Öteki'nin Konukseverliği mi? -Bir Göçmen Felsefesi Çağrısı-". *ATEBE* 10 (Aralık 2023), 61-79. <https://doi.org/10.51575/atebe.1389773>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, iTenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir/This article has been scanned by iTenticate. No plagiarism detected.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğı ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiğı beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (**Ramazan KILIÇ**).

Yayıncı / Published by: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi / Social Sciences University of Ankara.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Göçmen ve Ötekilik: Aynılığın Narsizmi mi Öteki'nin Konukseverliği mi?

-Bir Göçmen Felsefesi Çağrısı-

Öz

Günümüzün en çarpıcı sosyo-patolojik hadiselerinden biri olan göçmen problemi, daha ziyade politik konular bağlamında gündeme gelmektedir. Söz konusu tartışmalar, yerel ve politik çıkarlar çerçevesinde sürerken politik hesapların ardına gizlenen şey, göçmenin trajik konumudur. Politik tartışmalarla gündeme gelen göçmen, sosyal ilişkiler noktasında son derece olumsuz bir imaja bürünür. “Biz” aynılığının bir pürüzü olarak “Öteki” veya yerel kültürle uyumsuz bir öğenin ifadesi olan göçmen, “Ben”in alanından ötekiliğe itilirken sosyal düzlemden kamusalılığı dönüştürmeye zorlayan bir tehdit unsuru olarak değerlendirilir. Politikanın çıkara dayalı belirleyici gücü her ne kadar probleme dair yeteri beşerî sağduyunun oluşumuna olumsuz etkileri olsa da felsefi literatürde Immanuel Kant, Hannah Arendt, Emmanuel Lévinas temelinde yoğun bir tartışma söz konusudur. Söz konusu düşünürlerin ortaya koyduğu düşünceleri göçmenlikle ilişkilendirme bağlamında ortaya konulan çalışmalardan farklı olarak çalışmamız; konuya dair temel düşünürler, görüşler ve ilgili görüşlerin temel dinamiklerini ortaya koymayı hedeflemiş, ilgili literatürün ana hatlarıyla ortaya konulmasına özen gösterilmiştir. Göçmenlik ve “Öteki”lik vurgusuna dair temel literatürün dinamiklerinden biri olarak öne çıkan Lévinas, kendi zamanının politik krizlerinin nedeni olarak etik ilişkileri öncelikle Batı düşüncesine işaret etmiştir. Lévinas’cı düşüncede Aynılığın “Başkası” karşısında yaşayacağı muhtemel politik, etik ve hukuki gerilim, ontolojiyi önceleyen düşünce geleneğinden farklı değerlendirmelere yol açar. Başkayı aynılığın alternatif bir alanı olduğu Lévinas düşüncesinde Başkılığın aşkınlık boyutu ise “Öteki”ler karşısında konumunu aynılıktan ziyade “Öteki”deki başkılığın keşfiyle veya gerilimiyle Ben’i narsizmden çıkarma fonksiyonuna sahiptir. Aşkın Başkılığın şahsında teşekkül ettiği “Öteki”, “Ben”de koşulsuz konukseverlik eylemine yol açacağı kanaati söz konusudur. Lévinas’ın gündem edindiği sorunların Arendt’in de tartıştığı görülür. Lévinas’ta ifadesini bulduğu üzere etik bir ilişkiden ziyade politik bir ontolojik kavrayışla tezahür eden “Ötekilik” bağlamına Arendt’in eleştirileri söz konusudur. Böylelikle politik alanda Öteki’ye yer vermeyen hukuki yapının sorgulanması mümkün hale getirilirken politik söylem için “Öteki”nin önemi de açığa çıkmış olur. Bu noktada Kant’ta rastladığımız yabancı hakkı bağlamında koşullu konukseverlikle gündeme gelir. Ancak Lévinas’ın koşulsuz konukseverliğinin pratik sorunlar barındırdığını ifade edecek olan Derrida, Kant’ın koşullu konukseverliğini de sorunlu bulmuştur. Öteki’ye karşı konuksevmezlik, günümüzde dijital ağlarda daha da zorlaşır. Konukseverlik düşüncesi bağlamında etik-politik bir düşünce zeminine kavuşması umulan zamanımızın Öteki’si olarak göçmen, mevcut literatürde geliştirilen konukseverlik düşüncesini yeniden tartışmayı sağlarken göçmenin felsefi kavrayışı hususunda düşünceler üretmeye ve bir göçmenlik felsefesi oluşturmanın önemine çağrı olmayı amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Göçmen Felsefesi, Göçmen, Öteki, Aynılık, Başkılık, Konukseverlik.

Immigrant and Otherness: Narcissism of Sameness or Hospitality of the Other?

-A Call for a Migrant Philosophy-

Abstract

The immigrant problem, one of the most striking socio-pathological events of our day, is more often raised in the context of political issues. While these debates are driven by local and political interests, what is hidden behind political calculations is the tragic position of the migrant. The migrant, who comes to the agenda with political debates, takes on an extremely negative image in terms of social relations. The problem with the sameness of "We" is that the "Other" or the immigrant, as the expression of an element that is incompatible with the local culture, is pushed from the field of "I" into otherness, and is evaluated as an element of conflict that does not force the transformation of publicity on the social level. Although the interest-based determining power of politics has negative effects on the formation of sufficient human common sense regarding the problem, there is an intense debate in the philosophical literature on the basis of Immanuel Kant, Hannah Arendt, Emmanuel Lévinas. Most of the studies put forward in the context of associating the ideas put forward by the thinkers in question with immigration have kept the research deep but limited in scope. In our study, the subject was not deemed necessary in depth, it was sufficient to discuss the basic thinkers, views and the basic dynamics of the relevant views on the subject, and care was taken to outline the relevant literature. Levinas, who stands out as one of the dynamics of the basic literature on immigration and the emphasis on "Otherness", pointed to Western thought that did not prioritize ethical relations as the cause of the political crises of his time. Levinas tries to handle the problem of Otherness, which emerges as a political, ethical and legal problem of the tension that the "I"-centered way of thinking, which brings about sameness, will experience against the "Other", in a different way from the tradition of thought that prioritizes ontology. In the thought of Levinas, who considers the "Other" as an alternative field of sameness, the transcendence dimension of Otherness has the function of removing the Self from narcissism through the discovery or tension of the alterity in the "Other" rather than the sameness of the position of the "I" against the "Others". There is a belief that the "Other", embodied in transcendent Otherness, will lead to an act of unconditional hospitality in the "I". It can be seen that Arendt also discusses the problems that Levinas puts on the agenda. In the context of "Otherness", Arendt's criticisms of the concept of right, which manifests itself with a political ontological understanding rather than an ethical relationship as expressed in Levinas, are in question. Thus, while it becomes possible to question the legal structure that does not include the "Other" in the political sphere, the importance of the "Other" for political discourse is also revealed. At this point, conditional hospitality comes to the fore in the context of foreigner's right, which we encounter in Kant. However, Derrida, who would state that Levinas's unconditional hospitality had practical problems, also found Kant's conditional hospitality

problematic. The immigrant, as the “Other” of our time, which is hoped to gain an ethical-political basis of thought in the context of the idea of hospitality, aims to re-discuss the idea of hospitality developed in the existing literature, while also being a call to produce thoughts on the philosophical understanding of the immigrant and the importance of creating a philosophy of immigration.

Keywords: Philosophy, Immigrant Philosophy, Immigrant, Other, Sameness, Otherness, Hospitality.

Giriş

Tarih boyunca çeşitli coğrafi, politik ve sosyal problemlerden dolayı göç olgusu insanlık için her zaman var olagelmıştır. Göç olgusunun niteliklerinden biri olan politik hesapların keşiştiği bir noktadan yer alması ise göçmen problemini toplumsal ilişkilerin daha açık ve yoğun bir biçimde geliştiği küreselleşen dünyada daha fazla gerilim üreten bir konu haline getirir. Kültürel ve sosyal etkileşimlerin her zamankinden daha görünür hale geldiği çağımızda kültürü değişim veya etkileme potansiyeline sahip nesne, akım ve durumları her zamankinden daha fazla önemli kılmaktadır. Ajandaların en yoğun tartışma konusu olması nedeniyle zamanımızı göç olgusunun yeniden dirildiği bir zaman olarak tanımlayabilmek mümkün hale gelir. Kitle hareketleri ortak noktası üzerinden tanımlanıyor olsa da küresel sermaye ve yoksulluğun iki aşırı ucunda yer alan göçmen; ne tamamen özgür bir irade, ne de tamamen cebr ile beliren; politik, tarihî, sosyo-psikolojik ve felsefi yönlü, yer yer trajik bir insanlık durumudur. Ancak bilinen bir durum vardır ki o da göçmenin çeşitli nedenlerle yaptığı göç hareketiyle birlikte hukuki, iktisadi dolayısıyla da toplumsal haklarını ve konumunu kaybettiğidir. Yoksulluktan kaçma, daha fazla bireysel hukuk ve sistemsal adalet talebi gibi makul amaçları olsa bile göçmen hareketi, netice itibarıyla yersiz yurtsuz, barbar, yabancı ve öteki gibi statüleri beraberinde getiren, kazanımları riskli, sürecinin kendisi bizzat kayıp olan bir harekettir.¹ Sürecin sonucunda beliren “yersiz yurtsuzluk” figürü, Bauman’ın da ifade ettiği gibi diğer yüzü refah olarak parlayan bir madalyondur.² Her iki durumda da gayri iradi olarak kazanılan yersiz yurtsuzluk; vatandaş olmaktan çıkma, mülkiyet hakkını yitirme durumuyla birlikte yerel sistem üzerindeki politik belirleyiciliğini ve sosyal yaşam haklarının kaybediliş durumunu ifade eder.

Göçmeni, onu meydana getiren sosyal devinimler ve sosyal problemler veçhesinden irdeleyerek tanımlamak pek çok açıdan mümkün olsa da en nihayetinde Hegel’in belirttiği gibi “tüm değer ve tinsel gerçekliğin onun yoluyla ancak varlık sağlayabildiği”, yerelliğin güç organizması iktidar ve onun politikalarınca belirlenen tanımlar dikkate alınır.³ Bu iktidarın

¹ Thomas Nail, *Göçmen Figürü*, çev. Dılşa Ritsa Eşli (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 14.

² Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010), 99.

³ G. W. F. Hegel, *Tarih Felsefesi*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınları, 2010), 20.

periferisinden bakıldığında göçmen, toplumsallığı olmayan tanımsız, fazla bir kitle olarak görülür. İktidarın merkezîyetçi çekimine dahil edilememiş bu kitle, iktidarın gözünde dağınmış, barbar ve “ne dediği anlaşılabilir” olarak tanımlanır.⁴ Dağınmıştır, çünkü iktidarın merkezkaç kuvvetinin akımına girememiştir. Barbar ve ne dediği anlaşılabilir, çünkü yerlinin politik dilini konuşamamaktadır. Göçmen, aynılar olarak “Biz”den olmayan bir yabancı, bir Öteki'dir.

Politik zemin bulamayan göçmen, düşüncenin yurduna sığınmaya devam etmiştir. Felsefi literatürde “Ötekilik” vurgularının ve tesis edilmesi arzulanan “konukseverlik” düşüncesinin teşkil ettiği zengin birikim, göçmen krizinin yarattığı etik ve politik problemler ortamında yeniden hatırlanması noktasında zamansal anlam ve öneme sahiptir. Günümüz reel politığın öncü gündemi haline gelen göçmene dair felsefi bakışı yoğunlaştırma gereğine olan inanç, mevcut durumda felsefenin, düşüncenin problemlere dair çözüm sağlayabilecek yegâne araçlar olduğu fikri temelinde yükselir. Öteki ve konukseverlik bağlamında felsefi literatürün göçmenlik bağlamında yoğunlaştırılması zarureti, probleme karşı geliştirilen mevcut politik yaklaşımların çatışmacı, çözümsüz ve verimsiz olması nedeniyledir. Bununla birlikte ulusal çıkarlar ve yerel politikaların nazarıyla ele alınan problemin çözümsüz kalmasının bir sonucu; problemin kitlelere yerel bir kaygı ile arz edilmesi, yerli-yabancı olarak kitleleri birbirine karşı nefrete ve ayrıştırmaya sevk etmesidir. Neticede gerek politik sahada gerekse sosyal ilişkilerde önemli problemler meydana gelir. Levians'ın Başkalık etiği, Arendt'in yurtsuzluk deneyimi, Kant'ın konukseverlik düşüncelerini ele alacağımız çalışmamızda göçmen krizi üzerine felsefi yoğunlaşmayı ve felsefece ilgiyi çekme gayesini taşır.

Etik veya ahlaki olan, idealde politik ve hukuki olan üzerinde belirleyici, zorlayıcı bir güçtür. Etik üzerine kurgulanamayan politikanın pratik anlamda şiddeti açığa çıkaran tikanıklara sebebiyet vermesi kaçınılmazdır. Zira başka Ben'lere tiksinti uyandıran bir farklılık unsuru olarak bakmaktan imtina edip Öteki'ye özel bir varoluşa sahip bir Ben olarak görüldüğü durumda⁵ iki farklı özne arası oluşan etik ilişki, politikayı da mümkün kılan zemindir. Etiksiz politika, başka öznelere imkân tanımadığından dolayı bir totalitarizme dönüşür. Baskıcı totaliter iktidar, politikanın oldukça verimsiz bir biçimidir.⁶ Güçlü bir politika için sosyal yapılarda etik ilişkinin tesis edilmesi önceliğinin farkında olan Levinas, bu nedenle politik çıkarımı olan bir etik inşasına girişmiştir. Kant, Arendt, Levinas ve Derrida kronojisinde Levinas ile başlamakla göçmen üzerine felsefi düşüncelerin etik soruşturmasını yaparken bir yandan da politikada Öteki'ye alan açmanın zarureti vurgulanacaktır. Öteki ile etik bir ilişki geliştiremeyen iktidarların veya ideolojilerin

⁴ Thomas Nail, *Göçmen Figürü*, 79.

⁵ Mehmet Ulukütük, “Göçün Öznelerinin Anlatımı Problemi; Konukseverlik, Hayırseverlik ve Hakseverlik Bağlamında Felsefi Soruşturmalar”, *İlahiyat Akademik Dergisi*, 4 (2016), 69-98.

⁶ Byung Chul Han, *İktidar Nedir?* çev. Mustafa Özdemir (İstanbul: İnsan Yayınları, 2020), 86.

Öteki'yi dışlayan yapılarıyla yarattıkları mülteci, göç krizleri, yabancı antipatisi gibi sorunları Hanna Arendt ile ifade bulur. Bu bağlamda Arendt, Öteki'yi dışlayan iktidarların hukuki yapısını hedef göstererek Öteki'ye karşı tahammülsüz iktidarlar ile etik temellere sahip gibi görünen hümanist hukuki ve politik söylemlerindeki çelişkiye dikkat çeker.

Politik söylem eleştirileri bağlamında ortaya çıkan Öteki'lik vurgularını göçmenlik üzerine yoğunlaştırmamızdan beklenen bir sonuç da pek tabii olarak göçmen anlamında kullanacağımız Öteki'ye⁷ politik, hukuki ve etik bağlamlarında yer açma kaygısını barındıran konukseverlik düşüncesidir. Immanuel Kant'ın yabancı hakkı bağlamında zikrettiği konukseverlik düşüncesinin Öteki'ye karşı ahlaki bir sağ duyuyu yaratmanın yanısıra "dünya vatandaşlığı tesis etmek bakımından da göçmeni politik açıdan konumlandıran bir içeriğe sahip olması nedeniyle Levinas ve Arendt'den sonra zikredilmesi uygun görülmüştür. Diğer bir yandan Derrida, Kant'ın koşula bağladığı konukseverliğinin ve Levinas'ın koşulsuz konukseverliğinin üzerinden bir tezata dikkat çekerek konukseverlik bağlamında ortaya atılan felsefi düşüncelerin pratik açmazlara sahip olduğuna yönelik önemli eleştirilerde bulunacaktır.

1. Aynılığın Politikası

Savaşlardan, despot iktidarlardan, yoksulluktan veya başka sosyal nedenlerle temel bir yaşama isteğinin fitri dürtüsüyle daha huzurlu ve güvenli bölgelere doğru ulaşma amaçlı zorunlu insan hareketleri günümüzde katlanarak devam etmektedir. Keyfi savaş coğrafyalarının çorak topraklarından yeşil çimlere olan arzu ve refah hayalleri, göçmenleri korkunç denizlere meydan okumaya sevk ederken, ulaşılmaya çalışılan refah bölgelerinde durum farklıdır. Dünyanın gelişmiş bölgelerinde bir oksimoron olarak boğulmuş çocuklar, dikenli teller ve örülen duvarlarla gündeme gelen göçmen istilalarının toplumsal refahı tehdit eden bir hareket, refah ve konfor sistemini tahrip eden bir tehdit olarak sunuluşu, refah bölgelerinde Bauman'ın değindiği gibi yabancı istilası düşüncesiyle karakterize olan farklı bir "ahlaki paniği" yaratır.⁸ Göçmenleri süregelen yerleşik sistemin ve düzenin sağladığı aynılığa ve refaha bir tehdit olarak algılayan bilincin bir refleksi olan ahlaki panik; Öteki'ye karşı statükoyu koruyucu araçlara sarılmaya neden olur. Aynılığın araçlarından olan bu araçlar; kimi zaman ulusçuluk veya din iken kimi zaman coğrafi aidiyettir. Aracı ne olursa olsun, aynılığın ahlaki paniği, insanları temelde "Biz" ve "Ötekiler" olarak birbirinden ayırır. Durum, Öteki'ye karşı nefret organize etmekle varlığını sürdüren politikacılar için yeni bir politik güç anlamına gelirken söz konusu güç, kitlelerin aynılığını koruyan ve Öteki'yi aynılıktan ihraç eden işlevsel bir aparat haline gelir. Neticede kitleler birbirilerine karşı politize edilirken dünya vatandaşlığına karşın aynılaştırma projesi olarak yürürlüğe sokulan yerellik politikaları, sistemde yer verilmeyen Öteki'ye karşı nefret olarak

⁷ Öteki'nin büyük harfle yazılmasının gerekçesi göçmenlik bağlamında kendisine yüklenen özel anlamdır.

⁸ Zygmunt Bauman, *Kapımızdaki Yabancılar*, çev. Emre Borca (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018), 10.

kendini dışa vurur. Sistemsel optimizasyonu Aynılaştırma olarak gerçekleştiren Aynılığın politikası, bir Öteki veya “yabancı” olarak göçmen için konuksever olmayan bir tutumun gelişmesine neden olur.

Aynılığın şiddetini kendi zamanında deneyimleyenlerden biri olan Levinas, yaşadığı dönemde Avrupa'da faşizmin yükselişiyle ve Nazilerin iktidarında ortaya çıkan yıkıma tanıklık etmiştir. Levinas'a göre Avrupa'nın bu noktaya gelmesinin önemli bir nedeni, Batı felsefesi tarihi boyunca “Başka” ile etik bir ilişkinin kurulamamış olmasıdır.⁹ Avrupa'da ırkçılığın yükselmesinin “Başkalık” felsefesinin inşa edilemeyeişine bağlayan Levinas, Avrupa kültürünün, karşılaştığı yeni şeyleri sürekli kendini merkeze alarak aynılaştırmaya, kendileştirmeye çalıştığını ifade eder.¹⁰ Başkalığın korunduğu etik bir ilişki temelinde gerçekleşmeyen, Başkalığı Ben için bir karşıtlığın ifadesi olan Öteki'ye dönüştüren düşüncede Ben; terimler, kavramlar ve standartları sürekli kendisi tayin eder ve belirler.¹¹ Öteki bir akla, bir başkasıyla iletişim ve diyaloga ihtiyaç duymaz.

Levinas, Avrupa'nın yaşadığı yıkımın ve politik çöküşün nedenini Batı felsefesinin Başka'yı aynılaştırmasında görür. Levinas'ın ayrıştırılan ve ihraç edilen olarak “Başka” vurgusu Fransızca “*autrui*”, “başkası” anlamına gelir.¹²

Levinas felsefeyi, “ başkaya karşı konukseverlik eylemi” olarak görür.¹³ Levinas, Ben'in Başkalığı, Öteki'leştirme ile Aynı'ya indirgenmesinin, varoluşsal olarak insanı ilkel bir “Ben” ve aynılık ahlakında boğduğunun farkındadır. Başkalık, ilkeler, disiplin ve eğitim gibi gerekçelerle başkalığından arındırılmaktadır. Levinas'ta “Başka”, “Ben” için kendi öznelliğinin temel koşulu iken Aynılık anlamında bir Öteki'ye dönüştürmeye zorlanır. Politika bağlamında düşünüldüğünde gerek Öteki'liğe direnen Başka, gerekse Ben'nin karşıtı olarak konumlanmış Öteki'ler politik söylemin varlığı için temel koşuldur. Levinas'a göre, etik bir ilişkinin Öteki ile ancak Başkalığın korunmasıyla, Başkayı Ötekiler olarak Aynılaştırmamakla mümkündür. Levinas'ın etik bir ilişki için şart koştuğu Başkalık barındıran Aynı'dan farklı bir Öteki, Ben'in ancak Başka ile

⁹ Zeynep Direk, *Çağdaş Kıta Felsefesi; Bergson'dan Derrida'ya* (Ankara: Fol Yayınları, 2021), 124-146.

¹⁰ Emmanuel Lévinas, *Sonsuz Tanıklık*, çev. Medar Atıcı vd. (İstanbul: Metis yayınları, 2003), 131.

¹¹ Levinas felsefesinde “Öteki”, “Ben” tarafından başkalığından arındırılmış, sıradanlaştırılmış ve aynılaştırılmış olması nedeniyle negatif bir içeriğe sahiptir. Nitekim etik bir ilişki söz konusu olduğunda Ben'in karşısında konumlandırılan Öteki'lik Ben'i sorumlu olmaya zorlayan bir farklılık unsuruna dönüştürür. Ancak politik bağlamda düşünüldüğünde ve politik anlamıyla Öteki, barındırdığı negatifliği sayesinde politik söylem için başlı başına bir değere dönüşür.

¹² Levinas felsefesinde “Başka”, “Ben” tarafından Öteki'leştirilemeyen sonsuz bir aşkınlığı ifade eder. Levinas'ın Ben'i aynılıktan kurtarmayı umduğu Başka'nın farklılık niteliğini metnimizde Levinas'ın Öteki'sinden farklı, bir kişileştirmeye matuf olarak Öteki'ye yüklediğimizi belirtmek gerekir.

¹³ Emmanuel Lévinas, *Zaman ve Başka*, çev. Özkan Güzel (Ankara: Fol Yayınları, 2021), 89-90.

karşılaştığında gerçek bir özne haline geleceği vurgusunu barındırır.¹⁴ Levinas, öznelliğin temeline Başkalığı koruyan Öteki'yi yerleştirir demek isabetli olacaktır.

Ahlaki bir özne olmak, yaşarken yolumuzun üzerinde Ben'den farklı Ötekiliklerle hesaplaşmayı şart koşar. Aynılığın narsizmine farklılıkların acı deneyimleriyle başışıklık kazanılabilir.¹⁵ Etik ilişki, Ben'in kendisinden başka Ben'lerin varlığını fark etmesiyle başlar ve Başka'nın kendisinin öznelliğinin kurucu unsuru olduğunun farkına varması durumunu ifade eder. Ben, bu idrakinde kendi Ben'inin Öteki'nin sınırında keşiştiğinin ayırına varır. Burada Ben'in kendisine dair yaptığı sorgulama, Öteki'nin hatırlanmasının başlangıcı olur. Bu hatırlama "Ben"e, "Ben" in kendisinden farklı, özel bir "Ben" in mevcut olduğunu kavratmayla Ben'i Öteki'ye zorladığı iletişim, Ben'i aynılığın narsizminden kurtarmanın bir imkanı olarak ortaya çıkar. Bununla birlikte Öteki'nin Ben'i var eden temel bir husus olduğunun anlaşılması, varlıklarının korunması bakımından Ben'i ve Öteki'yi karşılıklı olarak etik özneler haline getirir. Aynılıktan kurtulan Ben'in, Öteki ile geliştirdiği etik ilişki, Ben'e aynılığa elde edilmesi mümkün olmayan deneyim imkânı sağlar. Ben'in aynılıktan kurtularak Öteki ile geliştirdiği bu deneyim, aynılığın tekdüzeliğine karşı nesnel bir dünyanın temel koşuludur. Öteki'siz dünyayı, Ben'in narsist tekdüzeliği ve anlamsızlığı kaplar.

Kanaatimizce Öteki mevcudiyetinin hayati kıymette olduğu bir dünyada, "Ben", yaşam alanında Öteki'lerin de bulunmasının tabii ve gerekli bir durum olduğu fikrini geliştirir. Levinas'cı ifadeyle Öteki'nin yüzünü temaşa edebilen "Ben", bakışını narsist bir biçimle oluşturduğu kendilikten koparır. Öteki'nin gerekliliği, Ben'de Öteki'nin de içinde bulunduğu küresel bir dünya düzenini ve kıtaları aşan kapsamlı bir yaşam sisteminin yine Öteki ile birlikte inşasının gerekli olduğu hissini açığa çıkarır. Levinas'ın etiğinde Ben'in Başkalığını korumuş Öteki ile geliştirdiği deneyim, böylece Öteki'ye Ben'in topraklarına ayak basma ve yaşamayı barındıran konukseverliğin yolunu açar.¹⁶ Ben'in ise kişisel ve ahlaki bir zaruret olarak yolculuk etmek isteyeceği Öteki'nin düşünce dünyası, Öteki'yi yukarıda dilsizlik olarak belirttiğimiz "Ben" in diyarında süren politika etkinliğine dahil olmasını mümkün kılar. Öteki'nin bulunmadığı politika dilsizdir. Öteki'nin bulunmadığı politik söylem, narsist bir yankıya döner.¹⁷ "Biz"den olmayan, yerele ait olmayan göçmen, Levinas'ın Başkalık etiği bağlamında düşünüldüğünde; ırksal, dinsel veya coğrafi yerelliklerle inşa edilen "Ben"lerin ve öznelliklerin kendi içinde barındırdığı pürüzleri fark ettirir. Bununla birlikte esasında pürüzlerin etkisiyle ortaya çıkan göçmen, kendisine atfedilen negatifliğini hafifletecek anlamlı bir konum olarak Ötekiliğin konumuna

¹⁴ Emmanuel Lévinas, *Sonsuz Tanıklık*, 133.

¹⁵ Byung Chul Han, *Palyatif Toplum: Günümüzde Acı*, çev. Haluk Barışcan (İstanbul: Metis Yayınları, 2022), 15

¹⁶ Zeynep Direk, *Başkalık Deneyimi*, (Ankara Fol Yayınları, 2021), 225.

¹⁷ Byung Chul Han, *Enfokrası; Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*, çev. Mustafa Özdemir (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022), 36.

kavuşur. Levinas'cı ifadeyle Öteki, Başkalık saygınlığına yeniden kavuşacaktır. Böylece göçmen, Öteki'ye dair geliştirilen konukseverliğin olumlu zemininde bütün yaşam haklarıyla varlığının devamını sağlar.

Levinas'ın etiği önceleyen felsefesinin temeline Başka'yı ve Başka ile kurulacak olan ilişki üzerinden tesis etmesinin önemli anlamları vardır. Levinas'cı etikte Başka, felsefi düşüncenin merkezkaç kuvveti nispetindedir. Düşünce, Başka'yı kaybettiğinde ağırlık noktasını kaybederek dağılır. Başkalığın kaybıyla düşünce de büzülme ve düşüncenin ufkunda daralmaya neden olur. Ben'in Başka'dan arındırıldığı ve Öteki'nin gerilimini barındırmayan aynılık dünyası, narsist bir karakterdedir. Bu bağlamda Başka ile kurulacak Öteki'lik ilişkisi, düşüncenin Eros'unu ifade eder. Düşünce, Eros sayesinde ayak basılmamış ufuklara erişebilir; buna karşın Eros'unu yani Öteki'yi yitiren düşünce Ben'in topraklarına hapsolür. Etiğin öncelenmesi şiddet içerimli politik duruma imkân tanımaz. Levinas'a göre düşünce geleneğinde etiği öncelemeyen batı geleneği böylece şiddeti engelleyememiştir. En nihayetinde bu şiddet Aynı'nın Başka'ya karşı savaşı olarak görünür. Böylece özünde Ben'in temelinde yükselen Batı düşüncesi Öteki'yi kaybetmesinden ötürü etik bir ilişki üretmez. Ben ile aynılaştırma şiddetine sahip bir homojen politika, Öteki ile etik ilişkinin kurulasına da imkân sağlamaz. Politikayı Aynılığın özyıkım aracına dönüştürmekten kurtarmak için Levinas bu nedenle olacak ki ötekinin *poli-e-tik* zeminde yer bulmasının gerekliliğini imler. Ben'in burada Öteki ile sorumluluğa dayalı ilişkisi; etik, politik ve hukuki anlamda koşulsuz konukseverliği temin eder.

Bu konukseverlikte ev sahibi, misafiri herhangi bir karşılığa ve anlaşmaya tabi tutmaz, ev sahibinin bir yabancı olarak Öteki ile ilişkisi beklentisiz, koşulsuz bir ağırlamadır. Ancak koşulsuz konukseverlik, bir başka biçimli şiddet durumunu açığa çıkarma potansiyelini barındırır. Nitekim Derrida, ev sahibinin bu ağırlamada her şeyini kaybederek kendi evinde bir rehineye dönüştüğünü ifade eder. Derrida'ya göre Levinas'ın koşulsuz konukseverliği, ev sahibini efendiliğinden alaşağı eden, ev sahibini sahip olduğu ne varsa yabancıya bütünüyle sunmaya mecbur bırakmaya hissettiği bir duruma neden olur. Derrida bu durumda Ben'i aşan, her ikisi için de özneliği sağlayan Ben ve Öteki'lik çizgisini silikleştiren, Öteki'ye karşı ev sahibini evinde esir duruma düşüren koşulsuz konukseverlikte ortaya çıkan misafir-ev sahibi ilişkisinin etik bir ilişki olamayacağını düşünür. Zira Ben, Öteki ile varlığını koruyabiliyorsa da Ben olarak kalabilmesi için de bir yabancı olarak Öteki ayrımının bilincine sahip olmalıdır. Levinas'cı etikte Ben, koşulsuz konukseverlikle bütün özneliğini kaybeder. Ev sahibinin hiçbir şekilde Öteki'ye kayıtsız kalamamasının ürettiği zorunluluk; Öteki'nin Ben üzerindeki gerilimi ve şiddetine neden olur.¹⁸

¹⁸ Anne Dufourmantelle-Jacques Derrida, *Of Hospitality*, Tr. Rachel Bowlby (Stanford University Press: Stanford 2000), 134.

Derrida, Levinas'ın koşulsuz konukseverliğine olumsuz yaklaşımı Kant'ın koşullu konukseverliği için de sürdürecektir.

2. Yurtsuzluk Deneyimi

Hannah Arendt, Yahudi olması dolayısıyla Nazi Almanyası'ndan göç etmek zorunda kalmasının bir sonucu olarak yaşadığı yurtsuzluk deneyiminin kendisinde insan haklarının evrenselliğinin sorgulanmasını ve Öteki'ye dair konukseverlik düşüncesinin gelişmesini sağladığını görürüz. Faşizmin Öteki'yi şiddetle dışladığını gözlemleyen Arendt, bunun nedenleri olarak Ben'in Öteki'den radikal bir biçimde ayırtıran ulusalcı ideolojileri ve ulusal sınırları sıralar.¹⁹ İdeolojilerin çizdiği sınırlar ve yine ideolojilerle saplantılı ulusçuluk düşüncesi, Arendt'e göre sınır dışındakileri bir nefret, rekabet ve tehdit öznesi olarak "Öteki"leştirir. Buna göre "Biz"lerin Aynılığına direnen Ötekiler, sınır dışı edilmelidir. Arendt, Öteki'ye dair nefretin nedenini ulus devletler ideolojisi ve faşizm olarak saptar. Günümüzde mülteci kriziyle tüm dünyada yeniden yükselişe geçen aşırı sağ eğilimlerin ve yarattığı göçmen karşıtlığı ve hatta nefreti düşünüldüğünde, Arendt'in tespit ettiği gibi Ötekiler olarak göçmen karşıtlığın radikal milliyetçiliklerle sıkı bir ilişki içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Ulusal sınırlarla pekişen nasyonalizm, ulusunu kaybeden göçmeni, aynılık barındırmadığı gerekçesiyle sınırlarının dışına iter. Bir yerellik formu olarak ortaya çıkan ulusçuluk, evrensel olanla yerel olanı yakınlıktırmayı zorlaştıran bir karakterdedir. Nitekim insanlığın geçmiş bir tecrübesi olan imparatorlukların dağılmasından sonra ortaya çıkan ulus devletler, Öteki'yi dışlayan karakterleri nedeniyle kısa süre içinde dünya çapında çatışmalara başlamış, bu durumda da çatışmaların önüne geçebilmek için ulus-üstü iktidarlara, yasalara ve hukuk sistemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Nasyonalizmin ateşlediği Dünya Savaşları, Birleşmiş Milletler gibi kurumların varlığının gerekli olduğunu göstermiştir. Öteki, dışlandığı ulusal iktidarların uzamlarına karşın ulus ötesi bir iktidarın uzamında barınabilmenin gerekliliğini ortaya çıkarır. Nitekim iktidar ilişkilerini incelediği "İktidar Nedir?" kitabında Byung Chul Han, ulusal güç dengelerinden doğan adaletsizlikler ve sömürülerin önüne geçilmesi, daha adil bir dünya için ulus-ötesi bir egemenliğin oluşması ve desteklenmesi için ulusal menfaatleri gözetken iktidarların uzamı dışında iktidar alanları açılması gerekliliğine dikkat çeker. Han'a göre "Küresel vahşetin maddi nedenleri, tüm dünya tarafından aracılık edilmeyen, fırsatlar ve kaynakların haksız taksim edilmesi konusunda küresel, denetleyici bir gücün bulunmamasıdır."²⁰

¹⁹ Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*, çev. Bahadır Sina Şeker (İstanbul: İletişim Yayınları, 2017), 11-23.

²⁰ Byung Chul Han, *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü*, çev. Çağlar Tanyeri, (İstanbul: İnka Yayınları, 2021), 78.

Nasyonalizmin tahakkümü, ulus-ötesi alanı ve dünya vatandaşlığını reddeder. Öteki'ye karşı konuksever bir düşünceye asla alan tanımaz. Varlığını Öteki'ye olan düşmanlıkla inşa eder. Arendt'e göre mülteci sorunu, temelde ulusçuluğun beraberinde getirdiği sorunlardan biridir. Arendt, insan hakları söylemleri üzerinden nasyonalizmi radikal bir eleştiriye tabi tutar.²¹ Arendt'e göre göçmen söz konusu olduğu zaman insan haklarının "insan olmaklık" bakımından doğuştan olduğunu söyleyen popüler söylemin geçerliliği birden ortadan kalkmış gibi olur. Burada Arendt, "insan olmaklık bakımından insan haklarının" ulusal gücü önceleyen bir zihniyet taşıdığına dikkat çeker. İnsanların politik temsil güçlerini kaybedip "yersiz yurtsuz" ve mülteci durumuna geçtiklerinde ortaya çıkan tablo karşısında insan haklarından yana popülist söylem geliştiren devletlerin gösterdiği tutumlar Arendt'in belirttiği gibi insan hakları söylemini şüpheli kılacak cinstendir. Mültecilerin ulusal temsiliyetlerini yitirmeleriyle insan haklarını da yitiriyor olmalarına dikkat çeken Arendt'in, hakların güç ve ulusallıkla ilişkilendirilmesinin, hak sahibi olmanın belli bir otoriteye vatandaşlık bağı ile bağlanmayı şart koşmasını sonuçları itibarıyla önemli bir çelişki olarak gördüğünü söyleyebiliriz.²²

Levinas'ta Aynının narsizminden çıkışın ve etik bir ilişkinin ön koşulu olan Başkalık, "Ben" tarafından yaşam alanının temel gereksinimi olarak anlaşılır. Ben'den farklı başkalıklar olarak Öteki, Ben'in yaşam alanında (habitus) Ben'in sağlıklı bir özne olması için gereklidir. Öteki'ye yer vermeyen bir yaşam alanı bireyi aynılığın narsizmine iter. Öteki'siz bir yaşam alanı inşa edemeyen "Ben", ya aynılığın tekdüze anlamsızlığında ya da "Ben"e aşırı yönelimin başat neden olduğu bir nihilizm içinde tükenir. Bu önemli noktada Levinas'la paralel olarak Arendt, Öteki'yi dışlayan nasyonal totalitarizmin yaşam alanını(habitus) tahrip ettiğini düşünür.²³ Arendt'in bu vurgusundan Ben'in kendisi ile birlikte inşa edeceği yaşam alanının tahrip etmesi nedeniyle totalitarizmin gerçekten de "yersiz yurtsuzluğu", göçmen trajedisini yaratan önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Kamusallık Öteki'lerle birlikte inşa edilen ve Öteki ile işleyen sosyal mekanizmayı ifade eder. Öteki'nin dışlandığı dünya, Arendt'e göre kamusalığın olmadığı bir dünyadır.²⁴ Kamusalığın olmayışında birlikteliğin yerini bireyciliğin aldığı bir duruma neden olur. Toplumsallık yerini sınırlı "bizlere" bırakır. "Ben" adına "bizlere" yapılan her vurguya "Biz olmayanın" nefreti eşlik eder. Netice olarak ulusallığa bağlanan insan hakları Arendt'e göre göçmen hadiseleri bağlamında müşahede ettiğimiz gibi insan onurunun teminatı olmaktan çok uzaktır. Arendt, nasyonal milliyetçiliğin tahakkümü altında bulunan dünyada insan onurunu garantiye alan hiçbir sistemin

²¹ Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*, 76.

²² Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*, 297.

²³ Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*, 190.

²⁴ Hannah Arendt, *İnsanlık Durumu*, çev. Bahadır Sina Şeker, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 430-435.

henüz inşa edilmemiş olması gerçeğini itiraf eder. İnsan hakları ve özgürlükleriyle özdeşleştirilen günümüzün ruhuna aykırı bir hadise olarak göçmen trajedisi, Arendt için insan olmanın ve insan onurunun hiçbir garanti altında olmadığını göstergesidir. Böylece Arendt tarafından hümanist değerlerin muhafızlığını yapmakla böbürlenmiş sistemler ve yönetimlerin kinik tutumları ve söylemleri, yaşadığımız göçmen trajedisi tarafından açığa çıkarılarak yalanlanır.

Arendt'e göre dünyada yersiz yurtsuz kalan her insan, kamusalıktan ve konukseverlikten ihraç edilir. İnsan hakları ile birlikte insan onuruna karşı kayıtsızlık, vatandaşlığını kaybeden insanın insan olmaktan kaynaklanan haklarını kaybedeceği anlamına gelir. Kamusal ve evrensel değerler bağlamında merkezîyetçi önemine vurgu yapılan insan, kırılğan bir prosedürle oluşturulan vatandaşlık bağlarını kaybettiğinde; bütün yaşam hakları dahil onuru da çiğnenebilecek bir duruma gelir. Modern dünyada karşılaştığımız bu trajik durum siyaset felsefecisi Agamben'in *homo sacer*'ini akla getirir. *Homo sacer*, Latince "kutsal insan" anlamına gelir. Agamben'in *kutsal insan*'ı *homo sacer*, her ne kadar kutsal olsa da çelişkili bir biçimde aynı zamanda bir kurbandır da. Kutsal insan, herhangi bir ritüelde kurban edilmeyecek kadar kutsal, ancak hiçbir vatandaşlık hakkına da sahip olmayan, toplumun dışına itilmiş kişidir. Kutsal insan, toplumdaki izole edildiği için politikaya ve sosyal duruma bir etkisi yoktur.²⁵ Agamben, *homo sacer* vurgusuyla göçmenlik durumuna ait önemli bir olguyu açığa çıkarır: İnsan haklarının üstünlüğü söylemiyle insan hayatının değeri yüceltilirken, istisna halinin olağan üstü durumuyla köleleştirici bir güce ulaşan mutlak egemen iktidarı, kendi türünün varlığını sindiremeyecek bir nefretle yücelttiği hayatı ölüme terk edebilir.

Göçmenin hayatı, toplama kamplarındaki esirler, sınır dışı edilmeyi bekleyen sığınmacılar ve yurdundan sürülerek ihraç edilenler, günümüzde Arendt'in ve Agamben'in işaret ettiği *homo sacer* konumundadır. Bir taraftan hakların yüceltiği ile temellendirilmesi noktasında yüceltilirken diğer bir yandan gerekli görüldükleri takdirde hukuki kurgunun dışındaki alana itilebilirler. Göçmen trajedisinin yaşandığı günümüzde tekrar gördüğümüz üzere modern insan; mutlak öldürülemezlik, dokunulmazlık ve mutlak öldürülebilirliğin, ihraç edilebilirliğin kısıcında kırılğan bir hayata mahkûm edilmiştir. Hümanist popüler söylemler tarafından yüceltilen her insan, Arendt'in belirttiği gibi her an mülteci konumuna düşüp insan olarak taşıdığı bütün değerlerini kaybedebilir. Dolayısıyla Arendt'e göre modern dünya, iddia ettiği kadar konuksever değilken dünya vatandaşlığı anlamında bir değer bilinci de inşa edememiştir. Arendt'in kitabının ilgili bölümünde hak sahibi olmanın bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olma zorunlu gereksiniminden ziyade ulus ötesi bir hak olarak "insan olma haklarına sahip olma hakkı" önerisi bu nedenle oldukça anlamlıdır. "İnsan olmak bakımından insan hakları" vatandaşlığını

²⁵ Giorgio Agamben, *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017), 90.

kaybetmiş göçmenin haklarını güvence altına alabilme potansiyelini barındırır. Bu yönüyle Arendt'in insan olma bakımından insan hakları önerisi, vatandaşlık haklarının kaybı söz konusu olduğunda olağan üstü iktidarın yarattığı istisna haline karşı göçmeni hukuki veya politik dezenformasyonlara karşı korunaklı kılar.²⁶

3. Misafirlik Hakkı

Öteki'nin mevcudiyetine hukuki bir meşruiyet arayışında Öteki'nin yabancı hakları bağlamında değerlendirilmesi mümkün görünür. Immanuel Kant, "Ebedi Barış Üzerine" adlı makalesinde yabancı için dünya vatandaşlığı nevinden bir konukseverlik tahayyül eder. "Dünya Vatandaşlığının Hukuku Evrensel Konukseverliğin Koşullarıyla Sınırlandırılmalıdır" maddesinde Kant, tasavvur ettiği konukseverliğin, insan severliğin ötesinde bir hak olduğunu ifade eder.²⁷ Kant'ın konukseverliğine göre bir yabancı, başka bir ülkenin toprağına vardığında, bulunduğu yerin düzenini ve asayişini bozmadığı, burada barış içinde ikamet ettiği sürece bir yabancı olarak düşman muamelesi görmemelidir. Buna göre herkes bir yerde belli bir süre ikamet etme hakkına sahip olmalıdır. Kant'a göre, yeryüzünün belli bir kısmında kimsenin bir başkasından daha fazla hakkı yoktur.²⁸ Kant'ın ortaya koyduğu konukseverlik, ona göre ütöpik bir tahayyülün ötesinde rasyonel aklın gereğidir. Konukseverlik, Kant'a göre hukukun zorunlu bir tamamlayıcısıdır. Kant, ikamet edenler için Öteki olarak görülen yabancıların Biz'ler veya Ben'in ülkesinde dolaşması gerektiği hususunu vurgular. Kant'ın ebedi barış vurgusuyla arzu ettiği şey, esasında düşmanlığın yerine Öteki olarak ayrıştırılan göçmene karşı konukseverliğin tesis edilmesi olarak anlaşılmaya da imkân tanır.²⁹

Kant'ın Öteki'ye dair konukseverlik çağrısı, günümüzde hâlâ dünya vatandaşlığına dair bir arzunun konusudur. Ne var ki, Bauman'a göre Kant'ın dünya barışı için ön gördüğü konukseverlik düşüncesinin ahlaki anlamda zayıf bir noktası vardır. Bu zayıf nokta Kant'ın doğru veya yanlış bilginin, ahlaki ve gayri ahlaki bilginin insanın rasyonel yetisine bağlı olduğu varsayımından kaynaklanmaktadır.³⁰ Kant, her ne kadar bir yabancı olarak Öteki'ye karşı konukseverliği hukuki ve buna bağlı olarak etik bir temele kavuşturmak istemiş olsa bile ticaret hırsına dayalı hukuk söz konusu olduğunda ahlaki kararlar kadar ahlaki olmayan kararlar da kendisine temel bulur. Rasyonel gerekçeleri koyan insanın araçsal akli, olağanüstü durumda rasyonel olmayan

²⁶ Hannah Arendt, *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*, 298.

²⁷ Immanuel Kant, *Ebedi Barış Üzerine*, çev. Yavuz Abadan-Seha L. Meray, (Ankara: A.Ü.S.B. Fakültesi Yayınları, 1960), 25.

²⁸ Immanuel Kant, *Ebedi Barış Üzerine*, 26.

²⁹ Kant'ın söz konusu makalesinde "Öteki" ifadesi geçmemektedir. Ancak kanaatimizce Kant'ın "yabancı" olarak söz konusu ettiği durum, ev sahibi için bir "Öteki"liği ifade ettiğinden Kant'ın yabancıyı Öteki olarak değerlendirmek Kant'ın yabancıya karşı konukseverlik düşüncesini bağlamına aykırı değildir.

³⁰ Zygmunt Bauman, *Kapımızdaki Yabancılar*, 81.

uygulamaları da meşrulaştırabilir.³¹ Nitekim Öteki'ye karşı Bauman'ın da belirttiği gibi günümüzde gerek göçmen sellerine neden olan şiddetli savaş ve baskılar, gerekse de göçmene karşı düşmanca tutumlar görece ahlaki bir iddiadan uzak değildir. Günümüzde sonucu ne olursa olsun “savaşlar dokunulmaz etik motivasyonlarla açılır ve verilir.”³² Buna göre bir kişi rasyonel insanın sorumluluk ve ödev yükleyen bilgisini benimsemeyebilir. Ahlaki davranış hiçbir zaman kaçınılmaz sonuç olmayacaktır.³³ Ancak Bauman'a göre bilgi ve eylemin eşitsizliğinin farkında olan Kant, insan doğasındaki yalan söyleyebilme yetisine atıfla reel-politikaya işaret eder. Bauman ifade etmese de Kant'ın vurguladığı gibi rasyonel bir söylem gerektiren politika, kanaatimize göre bu noktada Öteki'ye karşı konukseverliği tesis edecek bir araç konumuna gelecektir. Politikanın Öteki'yi zorunlu kılışı, Öteki'ye karşı hoşgörüyü yeşertir.³⁴ Nitekim politik eylem sadece “Kendilik” ile gerçekleşmez. Politik eylem ancak “Kendi” ile birlikte hareket edecek çok sayıda Öteki ile gerçekleşebilir.³⁵ Ne var ki Kant'ın ve Bauman'ın kanaatlerinin aksine politikada da Öteki olarak Göçmen'in barınacağı bir alan hala vücut bulmuş değildir. En azından günümüzde gelişmiş bölgelere göç eden göçmenlerin demokratik temsiliyetleri şöyle dursun uğradıkları sosyal kısıtlamalar, hapis ve sınır dışı edilme tehditleri göz önünde bulundurulduğunda dile getirilen konukseverliğin hala politik ve ahlaki zemininin inşa edilememiş olduğunu ifade edebiliriz. Göçmenlerin devletlerce yabancı hukukuna tabi tutulsalar da söz konusu yasalar, Arendt'in problem edinmiş olduğu üzere ancak başka bir devlet tarafından yasal statüsü olan göçmene uygulanmaktadır. Vatanını kaybeden kimselerin “yabancı hakkı” bağlamında ilgili kanunlarca sığınma hakkına başvurmadan sınır koruma birimleri tarafından engellenmelerini ve “yabancı hakkı” motivasyonlu göçmenlik hukukunun aşılması mümkün görünmeyen sıkı vize kısıtlamaları tarafından işlevsiz hale geldiğini hatırlamak gerekir.

³¹ Agamben'in olağan üstü iktidarının yarattığı istisna halini hatırlamak yerinde olacaktır. Olağan üstü hal iktidarı gerekli gördüğü takdirde etik, hukuki olmayan uygulamaları dahi hukukileştirebilme hakkına sahiptir. Giorgio Agamben, *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, çev., İsmail Türkmen (İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2013), 28.

³² Zygmunt Bauman, *Kapımızdaki Yabancılar*, 65.

³³ Zygmunt Bauman, *Kapımızdaki Yabancılar*, 82.

³⁴ Bu durum Levinas'ın Ben-Öteki ilişkisinde politik olandan ziyade etik olanın öncelenmesi gerektirdiği kaygısıyla ters düşmeyeceğimizi belirtmek gerekir. Nitekim Levinas'ta Ben ve Öteki ilişkisinde şiddeti açığa çıkaran şey, Öteki'nin negatif bir gerilim yaratarak Ben'e karşı konumlanmasıdır. Ancak politik ilişkide Öteki'nin barındırdığı negatifliğin kabulü politik ilişkiyi şiddet durumlarına karşı etik bir politik söylemle başışıklı kılar. Ben Öteki'nin yüzü ile karşılaştığında politik olan mümkün hale gelir. Öteki ile karşılaşma sonsuz Başka ile karşılaşma mesabesindedir. Zira Ben, ancak kendisinden farklı bir başkalıkla narsist Ben'in dışına çıkabilir. Nitekim Levinas'ta etik vurgusu Ben'in aynılaştırmasına dair bir soruşturmadır.

³⁵ Jürgen Habermas, *İletişimsel Eylem Kuramı*, çev. Mustafa Tüzel (İstanbul: Alfa Yayınları, 2019), 552.

Kant'ın yabancı hakkı vurgusuyla konukseverlik tahayyülü karşısında Derrida, söz konusu konukseverlik tahayyülü konusundan mütereddittir. Kant'ın yabancı konukseverliği için "bulunduğu yerin düzenini bozmadığı sürece" ifadesiyle koşula bağlamasını Derrida sorunlu görür. Derrida yukarıda izah ettiğimiz üzere Levinas'cı koşulsuz konukseverlik etiğinin imkansızlığını vurgularken, koşullu konukseverliğin ise pratik açmazları beraberinde getirdiğini ifade eder. Koşulsuz konukseverliğin örneği olarak Levinas'ın etik bir gayeye matuf, aşkınlık içerimli felsefesi ifade edilirken koşullu konukseverlik, Kant'ın ticaret ruhuna dayalı konukseverliğidir. Derrida, konukseverliğin farklı biçimleri üzerinden yarattığı ikileme politik ve etik bağlamı bir konukseverlik düşüncesine gerçekçi bir yaklaşıma davet eder. Derrida'ya göre Kant'ın dünya vatandaşlığını misafirlik şartları ile sınırlandırması gerektiği düşüncesinin nedeni, Kant'ın konukseverliği ahlaki bir haktan ziyade hukuki bir hak olarak tasavvur etmesindedir. Nitekim Kant'ın konukseverlik düşüncesinde konuk ve ev sahibinin karşılıklı bir anlaşmaya bağlıdır. Ancak Derrida bu anlaşmanın pratikte "Konuksev(-er/-mez-)lik" açmazına dönüşme riski, anlaşmada bütün hakların konuksever taraf olan ev sahibince belirleniyor olmasında gizlendiğini ifade eder. Bu hak Derrida'ya göre ev sahibini konuk konusunda ayrıcalıklı kılar ve Öteki'ye, konuğa karşı bir baskı ve şiddet olarak kendisini dışa vurur.³⁶

4. Yeni Bir Yersiz Yurtsuzluk Biçimi: Konukseverliğin Dijital İmkânı

Politik söylemde Öteki'nin Ötekiliğiyle yer bulamamış oluşu, Öteki ile karşılaşan toplumların Öteki'ye karşı uygun bir vaziyet alışı gösterememeleri gibi nedenler konukseverliğin tesis edilmesini zorlaştıran başlıca problemler olarak varsayılabilir. Ancak toplumsal otoritelerin medya teknolojilerinin gelişmesi karşısında yaşayacağı düşünülen otoriter gerileme politik müdahalelerden uzak sosyal bilincin inşasına dair olumlu kanaatleri uyandırmıştır.³⁷ Medya teknolojilerinin iletişimsel rasyonalite lehine olumlu etkilere yol açacağı, dolayısıyla hukuki, politik, ahlaki demokratikleşmeyi beraberinde getireceğine dair gelişen iyimserlik, söz konusu yeni faktör bağlamında Öteki'lik algımızı yeniden ele almamızı gerektirir.

Teknolojik iyimserlikle çelişen ve günümüzde Levinas veya Kant'ın ifade ettiği konukseverliği zorlaştıran gelişmelerden biri; dijital ağların Öteki'den arındırılmış nitelikleridir. Nitekim günümüzde iletişimin giderek öteki/başkası boyutunu kaybetmesi, Han'a göre, iletişimin söylemsel boyutunu da kaybetmesine neden olur.³⁸ Dijital ortamın filtrelemeyi beraberinde getirmesi Ben'i ötekilerle karşılaştırmasını zorlaştırır. Sanal ortamda sürekli kendisiyle karşılaşan

³⁶ Anne Dufourmantelle-Jacques Derrida, *Of Hospitality*, Tr. Rachel Bowlby (Stanford University Press: Stanford 2000), 10.

³⁷ Francis Fukuyama, *İnsan Ötesi Geleceğimiz*, çev. Ç. Aksoy Fromm (Ankara: ODTÜ Yayınları, 2003), 6.

³⁸ Byung Chul Han, *Enfokrası: Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*, çev. Mustafa Özdemir (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022), 32.

Ben'in dünyası narsist bir karaktere bürünür. Böylece Öteki'ye karşı hoşgörüsüz haline gelen Ben, sosyal bir söylem geliştirme gücünü yitirir. Politikada söylemsel boyutun kaybı, toplumu, başkılığı barındırmayan, uzlaşmaz kimliklere böler. Söylemin yerine kimlik savaşı hüküm sürer. Bu sebeple politik söylemi oluşturan "Ben ve Ötekiler" bir aradallığını kaybeden toplum Han'a göre müştereklerini ve ortak duyusunu yitirir. Han'a göre günümüz iletişim ve medya ortamı, kişiye kendisine yönelimini durduracak bir "Öteki" imkânı sunmadığından, modern iletişim teknolojileri ve sanal ortamlar, "Ben"e yönelimin şiddetini derinleştirmektedir.³⁹ Sanal ortamda kendisine dair inisiyatif gösteren birey, Öteki'yle güçlü bir bağ kurmaktan aciz olduğu gibi, gösterdiği sürekli inisiyatif durumundan da sıkılmış ve yorulmuştur.

Han'ın işaret ettiği aynılığın şiddeti Öteki'ye karşı konukseverliğin gelişmesini önünde önemli bir engel teşkil eder. İnternet ağının narsistleştirdiği "Ben" in içsel şiddeti, konuksever bir düşüncenin gelişmesine de imkân tanımaz. Kant'ın temelde uluslararası bir ticaret ruhu ile tesis edileceğini tahayyül ettiği konukseverlik düşüncesi⁴⁰ kapitalistik ticaret ruhunun aynılığı pazarlaması nedeniyle Öteki'nin kendisini özgürce ifade edeceği bir alan barındırmaz. Öteki'nin barınmadığı politikanın, Foucault'un vurguladığı biçimiyle totaliter bir yapıya dönmesi, doğruyu söyleme açısından da küresel politik sistemi işlevsiz bir hale getirir.⁴¹ Nitekim politik söylemin doğruluğu "Öteki'ye rağmen" bir ortamda mümkün olabilir. Çıkar ve ticaret dürtüsü temelinde "Ötek'liğe rağmen" gelişen yaygın politika, demokratik temsiliyetin sonunu getirir. Böylece Kant'ın ve Bauman'ın kanaatlerinin aksine politikada da Öteki olarak Göçmen'in barınacağı bir alan görülmez.

Sonuç Yerine

Genel itibariyle göçmen söz konusu olduğunda Ötekilik vurgularıyla öne çıkan Levinas düşüncesinde Ben'in Ötekileştirme faaliyetinde Başkılığı koruyan ve Ötekiliğe direnen Başka, Öteki'nin Ben için başkılığı ifade etmesi olarak okunabilir. Burada Başka'yı Öteki olarak ifade edişimiz ile Levinas'taki Ötekinin anlamsal ifadesi ve içerikleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle Levinas'ta Öteki, Ben tarafından aynılaştırılan iken, Öteki'yi Ben karşısında farklılık barındıran ve Ben'in aynılığına direnen Ötekiler olarak ifade ettik. Böylece Ben'den farklılığın ifadesi olarak Başka'yı, Öteki olarak göçmene daha olumlu bir tutumun inşasında başvurulabilecek bir potansiyel olduğunun anlaşılmasına dikkat çekmeye çalıştık. Diğer bir taraftan kendi zamanında Öteki olmayı bizzat deneyimleyen Arendt, Levinas'ın önemini ortaya koyduğu Öteki'nin yerel bağlarını kaybettiğinde uğradığı politik nefretle bütün haklarını kaybetmesine neden olan hukuki algıyı şiddetle eleştirerek "insan olma bakımından haklara sahip olma hakkı"nın önemini

³⁹ Byung Chul Han, *Şiddetin Topolojisi*, çev. Dilek Zaptçioğlu (İstanbul: Metis Yayınları, 2021), 35.

⁴⁰ Immanuel Kant, *Ebedi Barış Üzerine*, 29-32.

⁴¹ Michel Foucault, *Doğruyu Söylemek*, çev. Kerem Eksen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019), 65.

literatürde mevcut bulunan konukseverlik bağlamında yeniden hatırlanmasını, konukseverliğin hukuki boyutunu anlamlı kılması noktasından önemlidir. Arendt'in söz konusu vurgusu, göçmenin ulaştığı coğrafyalardaki hukuki konumunu ifade etmekle birlikte durumu iyileştirme önerisini de barındırmaktadır. Arendt, burada hakların insan olmağın temel değerinden hareket ederek göçmenliğin mevcut hukuki durumuna bir eleştiri olarak da okunabilecek bir yaklaşım serdedir.

Diğer bir taraftan kanaatimize göre Kant, mültecilik konusunda anlamlı görülen yabancı hakkını devletlerin inisiyatifine bırakmıştır. Egemen devletler, ikamet hakkını bugün iltica hakkı olarak ifade edilecek bir biçimde can tehlikesi söz konusu olduğu durumlarla sınırlandırmıştır. Bu sınırlandırma devlet sahibi vatandaşların misafir hakkı olarak tasavvur edilmesini Arendt için de önemli bir sorundur. Çünkü Arendt'e göre hakların bir devletle vatandaşlık bağı ile bağlı olmaya sınırlandırılması bağı kaybeden mülteciler için bir hak iddiasını geçersiz kılacaktır.

Öteki'ye dair yapılan felsefi incelemelerle dikkat çekmek istediğimiz bir nokta, Kant'ta yabancılik hakkı bağlamında ifadesini bulmuş olan politik ve hukuki yönlü dünya vatandaşlığı fikrine dayalı konukseverlik düşüncesidir. Kant'a göre hiçbir hukuki kısıtlama olmaksızın yabancı birisi, belli bir ulusun sınırları içerisinde düşmanca muamele görmeden belli bir süre kalabilmelidir. Kant, bu durumu salt bir hümanist buyruk olmaktan ziyade hukuki, dolayısıyla rasyonel bir hak olarak görür. Ne var ki Kant'ın tasavvur ettiği konukseverliğinin zayıf bir noktası vardır. Kant, hukuksal kısıtlama olmaksızın dese de hayal ettiği dünya vatandaşlığı ve konukseverlik fikri, misafir ile ev sahibinin "vatandaş" olmalarıyla mümkündür. Kant'ın konukseverliğinde misafirlik hürmetine nail olmuş yabancı en nihayetinde bir vatandaş olmak durumundadır. Kant, vatandaşlığını kaybeden ve sınırların dışına itilen yabancı için bir çözüm sunmaktan uzak görünüyor.

Bu nokta da Arendt'in çözüm önerisi yararlı görünse de bu, yabancıya/ötekiye/göçmene dair gelişen iyimser yaklaşımları formalite bir hukukilik icat ettirmenin ötesine taşımaz. Yabancı hukuku, göçmene kamusal sağduyuda mekân açacak, göçmeni krizin failinden ziyade mağduru olarak paranteze alan bir bilinç durumunu geliştirememiştir. Konukseverlik fikrinin gereği gelişen yabancı hukukları, göçmeni öncelikle yabancı kriterlerine sahip olmaya zorlayan gizli bir problemi barındırır. Göçmenin söz konusu yasalara iltica etmesi ve sığınabilmesi yönü bir yana, söz konusu problem, ilgili hukuki mevzuat veya yasaların uluslararası sınırları açacak etkiden yoksun olduğunu ifşa eder. Bununla beraber Derrida'nın gerek Levinas'cı koşulsuz konukseverliği gerekse Kant'ın hukuki bir anlaşmaya dayalı konukseverlik düşüncesinin pratik anlamda sorunlara neden olabileceği yorumu da metinde serdettiğimiz konukseverlik düşüncesinin tartışmaya açık bir unsur olduğunu göstermesi bağlamında yeniden hatırlanmalıdır. Derrida'nın gerek Kant ve gerekse de Levinas'cı konukseverliğe dair yönelttiği eleştiri dikkate değerdir.

Konukseverliğin o kadar da kolay bir pratik olamayacağını ifade etmek isteyen Derrida bizi Agamben'in tespiti ile *homo sacer* konumuna getirebilen durumlara daha önce Arendt'in yaptığı tarzda bir eleştiri yapmaya sevketmektedir/sevketmelidir.

Çağımızın Öteki'si göçmenin bir farklılık unsuru olması durumuyla ilişki olarak günümüzde iletişimsel teknolojinin sosyal iletişime ve kamusal sağduyuya olumlu etkileri çokça zikredilir. Sosyal medya teknolojilerinin sosyal iletişimi kolaylaştıran bir imkân olarak görülmesine dair geliştirilen iyimserlik, Öteki'ye dair olumsuz tutumların dijital teknolojilerin yükselişe geçtiği çağımıza paralel olarak gelişen paradoksal bir duruma neden olur. Nitekim Byung Chul Han'ın belirttiği gibi farklılıklardan filtrelenebilen dijital ortamlar, dijital ağı kişiye özgü yarattığı içerik ve kişileştirdiği ağlar, kişinin günümüzde Öteki ile, farklılıklarla karşılaşmasını güçleştirirken kişi için bir Başkalık deneyimi de mümkün olamamaktadır. Bu durum "Ben" olmayı Öteki olarak nitelermeye neden olur. Ben'e yoğun vurgu Öteki'ye karşı konuksever olmayan bir düşüncenin gelişmesinin başat faktörüdür.

Kendisine özgü dışsal ve içsel baskı faktörleriyle birlikte meydana gelen göç hareketleri, kimi zaman insan olmaklık bakımından sahip olunabilecek bütün haklardan mahrum edilmekle neticelenir. İnsan davranışlarının en belirgin niteliklerinden olan ahlak ve rasyonellikle bağdaşmayan söz konusu netice, göçmen hadisesinin felsefi-problematik yönlerine işaret eder. Yerel sistemlerin aynılık kategorilerine girmeyen göçmen, aynılaştırılan kitlelerin nazarında Öteki olarak kalır. Ötekiliğin insanlığın geçmiş tecrübelerinde çokça yer bulmuş olması nedeniyle ortaya çıkan anlamsal birikimin pratik sonuçları, göçmene dair bakışımızı yeterince insani kıldığı söylenemez. Öteki'ye dair bakışımızı ahlaki kılmanın yolu kuşkusuz göçmen söz konusu olduğunda politik ve etik ilişkilere dair pratikler geliştirmekten geçiyorsa da esasında tartışmayı mümkün hale getirecek olan felsefi zemini canlı kılmaktan geçmektedir. Öteki'ye karşı tutumumuzun nasıl olacağına dair soru şu ana kadar yapılan tartışmalar necisinde pratik boyutuyla işlevsiz bir takım göçmen ve yabancı yasalarının geliştirmenin ötesine geçememiştir. Etik ve politik bir edime dönüştürmek için göçmen meselesi konukseverlik bağlamında tartışılmış olsak da hukuki durumuyla, sosyal statüsüyle ve felsefi anlamıyla günümüzün Ötekisi olarak göçmen hadisesi, güncel değeri nedeniyle daha fazla felsefi yoğunlaşmayı bekleyen bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Göçmene karşı vaziyet alışımıza yeniden göz atmak göçmene dair hukuki, politik, ahlaki pratiklerin sürdürülebilirliği için gereklidir.

Kaynakça

- Arendt, Hannah. *Totalitarizmin Kaynakları 2/Emperyalizm*. çev. Bahadır Sina Şeker. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Arendt, Hannah. *İnsanlık Durumu*. çev. Bahadır Sina Şeker. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Agamben, Giorgio. *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Bauman, Zygmunt. *Kapımızdaki Yabancılar*. çev. Emre Borca. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018.
- Bauman, Zygmunt. *Küreselleşme*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Direk, Zeynep. *Başkalık Deneyimi*. Ankara: Fol Yayınları, 2021.
- Direk, Zeynep. *Çağdaş Kıta Felsefesi; Bergson'dan Derrida'ya*. Ankara: Fol Yayınları, 2021.
- Dufourmantelle, Anne - Derrida, Jacques. *Of Hospitality*. Tr. Rachel Bowlby, Stanford University Press: Stanford 2000.
- Fukuyama, Francis. *İnsan Ötesi Geleceğimiz*. çev. Ç. Aksoy Fromm. Ankara: ODTÜ Yayınları, 2003.
- Foucault, Michel. *Doğruyu Söylemek*. çev. Kerem Eksen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2019.
- Habermas, Jürgen. *İletişimsel Eylem Kuramı*. çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Alfa Yayınları, 2019.
- Han, Byung Chul. *Enfokrazi: Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*. çev. Mustafa Özdemir. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.
- Han, Byung Chul. *Palyatif Toplum: Günümüzde Acı*. çev. Haluk Barışcan. İstanbul: Metis Yayınları, 2022.
- Han, Byung Chul. *Kapitalizm ve Ölüm Dürtüsü*. çev. Çağlar Tanyeri, İstanbul: İnka Yayınları, 2021.
- Han, Byung Chul. *Şiddetin Topolojisi*. çev. Dilek Zaptçioğlu. İstanbul: Metis Yayınları, 2021.
- Han, Byung Chul. *İktidar Nedir?*. çev. Mustafa Özdemir. İstanbul: İnsan Yayınları, 2020.
- Hegel, G. W. F., *Tarih Felsefesi*. çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınları, 2010.
- Kant, Immanuel. *Ebedi Barış Üzerine*. çev. Yavuz Abadan-Seha L. Meray. Ankara: A.Ü.S.B. Fakültesi Yayınları, 1960.
- Lévinas, Emmanuel. *Sonsuza Tanıklık*. çev. Medar Atıcı vd., İstanbul: Metis yayınları, 2003.
- Lévinas, Emmanuel. *Zaman ve Başka*. çev. Özkan Güzel. Ankara: Fol Yayınları, 2021.
- Nail, Thomas. *Göçmen Figürü*. çev. Dılşa Ritsa Eşli. İstanbul: İletişim Yayınları, 2022.
- Ulukütük, Mehmet. "Göçün Öznelerinin Anlatımı Problemi; Konukseverlik, Hayırseverlik ve Hakseverlik Bağlamında Felsefi Soruşturmalar". *İlahiyat Akademi Dergisi* 4 (2016), 69 – 98.